

ЗАЛУЖНИЙ В. Ф.,
аспірант кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права
і процесу
(Академія Державної пенітенціарної
служби)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.43>

ВІЙСЬКОВА ДИСЦИПЛІНА: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ, МІСЦЕ У СИСТЕМІ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ, ФУНКЦІЇ

У статті: доведено, що дисципліна – це усталений порядок дій індивідів, модель їх поведінки, що відповідає праву, моралі, вимогам тієї чи іншої організації; або обов'язкове дотримання встановленого порядку, правил усіма членами колективу. Виділено сутнісні ознаки поняття «дисципліна». Доведено, що виділення військової дисципліни у окремий вид обумовлюється специфікою сфери її застосування та особливостями адміністративно-правового статусу її носіїв.

Обґрунтовано, що військова дисципліна – це урегульований специфічний порядок взаємовідносин між спеціальними суб'єктами – військовослужбовцями Збройних Сил України та прирівняними до них категоріями осіб, зайнятими на службі мілітаризованого характеру, що має відповідну мету, принципи, способи, методи забезпечення та слугує обов'язковою умовою бойового злагодження військових підрозділів, частин, з'єднань та органів управління під час ведення бойових дій, виконання інших завдань, а також способом підтримання їх бойової готовності.

Установлено, що нормативне закріплення визначення поняття військової дисципліни має місце у Розділі I «Загальні положення» Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, інших нормативно-правових актах, об'єднаних поняттям нормативної основи забезпечення військової дисципліни у Збройних Силах України.

Розроблено алгоритм розкриття сутності військової дисципліни, який передбачає з'ясування: 1) особливостей нормативного закріплення; 2) параметрів взаємозв'язку із іншими поняттями і категоріями; 3) функціональної ролі у суспільних відносинах. Обґрунтовано, що існуюча законодавча база у цілому виконує функцію регулювання дисциплінарних правовідносин у військових формуваннях, проте, деякі її положення потребують удосконалення. Визнано доцільним установлення кримінальної відповідальності за окремі види дисциплінарних проступків.

Досліджено спільну природу військової дисципліни, законності та військового правопорядку. Установлено, що військова дисципліна є передумовою, а також результатом військового правопорядку і законності у діяльності військового формування.

Доведено, що функціональна роль військової дисципліни має розглядатися у контексті завдань Збройних Сил України. Обґрунтовано, що у функціональному аспекті військова дисципліна є: елементом управління у військових формуваннях; запорукою забезпечення боєздатності війська; метою і результатом

виховної роботи. Визначено та розкрито функції військової дисципліни: 1) організаційно-адміністративну; 2) забезпечувальну; 3) відновлювальну; 4) виховну; 5) каральну; 6) методично-педагогічну; 7) контрольну; 8) інформаційну.

Ключові слова: дисципліна; військова дисципліна; Збройні Сили України; нормативне закріплення; військовий правопорядок; законність; функції військової дисципліни.

Zaluzhnyi V. F. Military discipline: concept, characteristics of normative enforcement, place in the system of legal categories, functions

In gender: it has been proven that discipline is an established order of actions of individuals, a model of their behavior that corresponds to law, morality, and the requirements of one or another organization; or mandatory compliance with established procedures and rules by all team members. The essential features of the concept of "discipline" are highlighted. It has been proven that the separation of military discipline into a separate type is determined by the specifics of the scope of its application and the peculiarities of the administrative and legal status of its bearers.

It is substantiated that military discipline is a regulated specific order of relations between special subjects – servicemen of the Armed Forces of Ukraine and their equivalent categories of persons employed in the service of a militarized nature, which has the appropriate purpose, principles, methods, methods of ensuring and serves as a mandatory condition of combat coordination of military units, units, units and control bodies during hostilities, performance of other tasks, as well as a method of maintaining their combat readiness.

It was established that the normative consolidation of the definition of the concept of military discipline takes place in Chapter I "General Provisions" of the Disciplinary Statute of the Armed Forces of Ukraine, other normative legal acts united by the concept of the normative basis of ensuring military discipline in the Armed Forces of Ukraine.

An algorithm for revealing the essence of military discipline has been developed, which involves clarifying: 1) the features of normative consolidation; 2) relationship parameters with other concepts and categories; 3) functional role in social relations. It is substantiated that the existing legal framework as a whole fulfills the function of regulating disciplinary legal relations in military formations, however, some of its provisions require improvement. It is considered appropriate to establish criminal liability for certain types of disciplinary offenses.

The common nature of military discipline, legality and military law and order has been studied. It was established that military discipline is a prerequisite, as well as a result of military law and order and legality in the activities of a military formation.

It is proven that the functional role of military discipline should be considered in the context of the tasks of the Armed Forces of Ukraine. It is substantiated that, in the functional aspect, military discipline is: an element of management in military formations; as a guarantee of ensuring the combat capability of the army; the purpose and result of educational work. The functions of military discipline are defined and disclosed: 1) organizational and administrative; 2) supply; 3) restorative; 4) educational; 5) punitive; 6) methodological and pedagogical; 7) control; 8) informative.

Key words: discipline; military discipline; Armed Forces of Ukraine; regulatory consolidation; military law and order; legality; functions of military discipline.

Постановка проблеми. Однією із передумов успішного функціонування будь-якого мілітаризованого формування та виконання покладених на нього завдань в усі часи була і продовжує залишатися військова дисципліна – глобальний і позачасовий принцип військового будівництва, основа процесу управління повсякденною діяльністю військ та їх бойового злагодження, спосіб підтримання їх бойової готовності. Особливої гостроти проблема забезпечення належного рівня військової дисципліни набуває в умовах необхідності протидії щирокомасштабній збройній агресії Російської Федерації проти України, захисту її суверенітету і територіальної цілісності, яка наразі здійснюється усіма суб'єктами сектору безпеки і оборони, зокрема, Збройними Силами України (далі – ЗСУ). Об'єктивна і повна теоретико-правова характеристика військової дисципліни є передумовою розв'язання проблеми удосконалення адміністративно-правових засад її забезпечення у мирний та воєнний час.

Зазначене обумовлює мету статті, якою є: обґрунтування поняття військової дисципліни; виявлення його зв'язків з іншими близькими за значенням поняттями і категоріями; виділення особливостей його нормативного закріплення; визначення функціональної ролі у суспільних і правових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика військової дисципліни, з одного боку, є складовою більш широкої проблематики дисципліни та дисциплінарної відповідальності, тому є частиною досліджень у галузі соціальних наук, теорії права та філософії права. З іншого боку, військова дисципліна та дисциплінарні правовідносини у ЗСУ та інших воєнізованих формуваннях є предметом вивчення галузевого права, передовсім, адміністративного, кримінального, військового. Крім того, феномен військової дисципліни вивчається у контексті військової педагогіки, військової психології, військового лідерства, військового менеджменту, інших напрямів знань у військовій сфері.

У площині правової науки військову дисципліну розглядали В.М. Александров, П.П. Богуцький, В.В. Вернигора, В.М. Коломоєць, В.П. Кононець, І.М. Копотун, О.В. Кривенко, С. Ю. Поляков, С.С. Тюрін, В.В. Ягупов та ін. Завдяки зусиллям зазначених науковців було сформовано теоретичні засади військової дисципліни; розроблено концепцію військової дисципліни; напрацьовано основні підходи до її розуміння; обґрунтовано місце військової дисципліни серед інших суспільних інститутів; започатковано традиції аналізу механізмів забезпечення військової дисципліни. Так, у зазначеному контексті слід виділити дисертаційну працю С.С. Тюріна [1], у якій досліджено питання інституту дисциплінарної відповідальності військовослужбовців; визначено зміст поняття військової дисципліни у зарубіжній та вітчизняній юриспруденції; проаналізовано соціальну ефективність дисциплінарної відповідальності військовослужбовців ЗСУ. У дисертаційній праці В.В. Вернигори [2] обґрунтовано систему засобів забезпечення військової дисципліни та законності в особливий період; визначено чинники, від яких залежить ефективність функціонування системи засобів і способів забезпечення правопорядку у військових формуваннях; окреслено низку важливих для нашої держави перспектив розвитку військової сфери. Слід зазначити, що дисципліна у правових дослідженнях зазвичай розглядається як елемент понятійної системи «дисципліна-законність-правопорядок», і тому у якості окремого предмету дослідження виступає не завжди. Як справедливо зазначає із даного приводу В.М. Гаращук, «Питання дисципліни знайшли своє відображення майже в усіх роботах, де аналізувалася законність, але уваги дисципліні приділялося дещо менше, ніж законності, менше і окремих робіт, присвячених дисципліні [3, с.51]. Певну методологічну цінність для розв'язання завдань нашого дослідження має збірник «Військова дисципліна у Збройних Силах України», сформований авторським колективом на чолі з С.В. Петковим [4], який містить загальні моменти стану дотримання військової дисципліни та правопорядку у ЗСУ; правову базу зазначеної діяльності; коментарі з роз'ясненнями основних моментів правового регулювання. Проблематику методів забезпечення військової дисципліни, особливостей дисциплінарної відповідальності військовослужбовців, співвідношення військової дисципліни і законності та правопорядку у ЗСУ наразі розробляють О.М. Гавришук [5; 6; 7], С.П. Пасіка [8], Коломієць В.М. [9]. Водночас, наголосимо, що протягом останніх років скільки-небудь

серйозних досліджень військової дисципліни у площині юридичних наук не здійснювалося. Зазначеним пояснюється актуальність нашої статті.

Основні результати. Передовсім, зазначимо, що у теорії права поняття «військова дисципліна» розглядається як вид родового поняття «дисципліна», для якого характерним є високий ступінь теоретичної розробки.

У загально-філософському розумінні під дисципліною розуміють: 1) ціль та результат діяльності суб'єкта чи колективу; 2) засіб досягнення поставленої мети. З точки зору соціальних наук, дисципліна розглядається як інструмент, за допомогою якого здійснюється узгодження діяльності та вчинків кожної людини з інтересами колективу, неухильне виконання обов'язків перед останнім; і в той же час – як інструмент забезпечення прав і свобод людини, створення нормальних умов для її існування.

Аналіз основних результатів досліджень поняття дисципліни свідчить, що найчастіше під зазначеним поняттям розуміють точне, своєчасне і неухильне додержання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки суб'єкта у державному і суспільному житті. Так, наприклад, Д.А. Гавриленко визначає поняття дисципліни як «певний порядок поведінки людей, що склався у суспільстві та відповідає нормам права, моралі, вимогам тієї чи іншої організації, а також обов'язкове дотримання встановленого порядку, правил усіма членами будь-якого колективу» [10, с. 52-60]. На думку Г.П. Середи та С.Г. Стеценка, дисципліна – це свідоме дотримання встановлених правовими та іншими соціальними нормами правил поведінки у державному і суспільному житті [11, с. 142]. Гарасимов О.І. обґрунтовує поняття дисципліни як «встановленого нормами права порядку взаємовідносин учасників суспільних відносин, що визначає процедурні елементи реалізації останніми своїх прав та виконання ними ж обов'язків у процесі сумісної діяльності в тій чи іншій сфері суспільного виробництва» [12, , с. 141-142]. На думку О.В. Скакун, у понятті «дисципліна» відбиваються: 1) вимоги суспільства до індивідів і колективів; 2) соціальна поведінка людини з погляду її відповідності інтересам суспільства, законності, правовій культурі [13, с. 459-461]. Крім зазначених, у літературі можна знайти трактування дисципліни як сукупності дій та вчинків; особливого виду суспільних відносин; умов ефективного функціонування суспільства і держави.

Один із популярних тезаурусів пропонує розуміти під поняттям дисципліни (лат. *disciplina*) «певний обов'язковий порядок поведінки членів трудового колективу, громадян, діяльності організації, що відповідає нормам права й моралі суспільства або вимогам певної організації» [14].

Узагальнюючи зазначені позиції стосовно розуміння поняття дисципліни, можемо виділити її ознаки, тобто, прикмети, що відображають сутність зазначеного поняття та дозволяють відокремити його від подібних понять і категорій. Ними, зокрема, є: а) об'єктивний характер; б) обумовленість необхідністю упорядкування суб'єктів певного колективу; в) закріплення у формі правових приписів; г) кореспондований обов'язок дотримання визначених приписів усіма суб'єктами колективу, спільноти; г) прояв у юридичних фактах, змістом яких є дотримання/недотримання встановлених приписів; г) об'єктивація у реальному порядку взаємовідносин суб'єктів у межах інституційно-організаційного утворення.

Як зазначалося вище, поняття дисципліни пов'язується з певною сферою суспільного життя або відповідним типом діяльності, у межах якої суб'єкти реалізують визначену модель поведінки. Відповідно, виділяють трудову, виконавчу, фінансову, транспортну, партійну тощо дисципліну. Виділення військової дисципліни як окремого виду обумовлюється, передовсім, а) специфікою сфери її застосування; б) особливостями адміністративно-правового статусу її носіїв (військовослужбовців ЗСУ та прирівняних до них категорій). Найчастіше військову дисципліну розглядають як специфічний порядок взаємовідносин між спеціальними суб'єктами – військовослужбовцями ЗСУ та іншими категоріями осіб, зайнятими на службі мілітаризованого характеру, що має відповідну мету, принципи, способи і методи забезпечення, та регулюється відповідним законодавством.

Як справедливо наголошує О.В. Кривенко, «специфіка сфери застосування військової дисципліни полягає у тому, що військова організація є специфічним суб'єктом, що потребує від своїх членів чіткості, точності, ретельності, витримки, швидкості виконання всіх наказів та розпоряджень; це створює передумови того, що військова дисципліна є одним із принципів військового будівництва, виконує роль організуючого фактору, має особливо важливе значення, так як є однією з найважливіших умов бойової готовності військ [15, с. 56]. З урахуванням зазначеного, слушною є позиція тих науковців, які пропонують виділяти такі підвиди військової дисципліни (дисципліни воєнізованого формування): 1) дисципліну службово-бойової діяльності; 2) організаційну дисципліну; 3) учбову дисципліну; 4) дисципліну взаємодії; 5) самодисципліну особового складу [5, с. 281].

Обґрунтований вище підхід до розуміння військової дисципліни уможливорює виділення певних аспектів, які об'єктивно здатні сприяти пізнанню сутності зазначеного поняття та розкриттю його змісту. Зокрема, це: 1) особливості нормативного закріплення поняття військової дисципліни; 2) взаємозв'язок з близькими за змістом поняттями і категоріями; 3) функціональна роль у суспільних відносинах. Проаналізуємо зазначені аспекти.

1. Аналізуючи особливості нормативного закріплення поняття військової дисципліни, зазначимо, що таке закріплення має місце у Розділі I «Загальні положення» Дисциплінарного статуту ЗСУ [16], який гласить: «1. Військова дисципліна – це бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених статутами Збройних Сил України та іншим законодавством України. 2. Військова дисципліна ґрунтується на усвідомленні військовослужбовцями свого військового обов'язку, відповідальності за захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, на їх вірності Військовій присязі. (...)». Норми зазначеного Закону, а також норми Законів України «Про Збройні Сили України» [17], «Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України» [18], «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [19], інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, присвячених врегулюванню питань військової дисципліни та військового правопорядку, розглядаються нами як нормативні засади адміністративно-правового забезпечення військової дисципліни у ЗСУ. Наразі у чинному законодавстві: закріплено поняття та зміст військової дисципліни; визначено суб'єктів дисциплінарної влади; обов'язки військовослужбовця та командира щодо забезпечення військової дисципліни у військових підрозділах; порядок притягнення порушників дисципліни до відповідальності; види дисциплінарних заохочень і стягнень тощо. Порівнюючи якість нормативної основи адміністративно-правового забезпечення військової дисципліни у ЗСУ з дисциплінарною практикою та оцінками реального стану дисципліни у підрозділах ЗСУ, відмітимо, що, хоча законодавча база у цілому виконує функцію регулювання дисциплінарних правовідносин у військових формуваннях, деякі її положення, з огляду на воєнний час та підвищені вимоги до мобілізаційних, оперативних і тактичних спроможностей ЗСУ, потребують удосконалення, зокрема, шляхом установлення кримінальної відповідальності за окремі види дисциплінарних проступків.

2. Визначаючи місце поняття військової дисципліни серед інших, близьких за змістом юридичних понять і категорій, наголошуємо на тому, що поняття «дисципліна» є схожим за змістом (синонімічним), але не ідентичним до низки понять. Установлено, що найбільш тісні функціональні зв'язки поняття військової дисципліни має із такими правовими категоріями, як «правовий стан», «нормативний порядок», «законність» і «правопорядок» («військовий правопорядок»). У літературі переважає цілком справедлива думка про те, що найбільшу змістову подібність поняття «військова дисципліна» має із поняттями «військовий правопорядок» та «законність». Щодо останнього, слушною вважаємо думку П.П. Богуцького про те, що «військова дисципліна формує структуру військового правопорядку, рівень військової дисципліни є визначальним для оцінки стану військового правопорядку. Водночас, військовий правопорядок є особливим компонентом системи національного правопорядку, інтегративним поняттям, яке в цілому уособлює той зріз результату правового регулювання у військовій сфері, який характеризується якісним та стабільним виконанням правових

приписів» [20, с. 149]. Характеризуючи взаємозв'язок поняття військової дисципліни із категорією законності, більшість фахівців вважають, що ці категорії є невід'ємними і неподільними, оскільки законність можлива тільки за суворого дотримання дисципліни, а дисципліна, у свою чергу, обумовлюється межами закону [21, с. 237]. Не заперечуючи у цілому спільну правову природу і схожість змісту понять «військова дисципліна» і «законність», а також той факт, що законність є основою військового правопорядку та військової дисципліни, все ж наголошуємо, що для теоретичної чистоти їх необхідно розмежовувати. У зазначеному контексті, розглядаючи законність і військову дисципліну як принципи діяльності (функціонування) військового формування, зазначимо, що законність є принципом, яким керуються усі суб'єкти приватного і публічного права. Водночас, принцип (вимога) дотримання військової дисципліни поширюється на вужче коло суб'єктів, зокрема, на органи військового управління та військовослужбовців. Таким чином, військова дисципліна має вужчу сферу прояву, ніж законність. Акцентуючи на тому, що військова дисципліна є передумовою, а також результатом військового правопорядку і законності у діяльності військового формування, зазначимо, що інші, не виявлені у межах даної статті взаємозв'язки, потребують свого подальшого вивчення і висвітлення.

3. Аналізуючи функціональну роль військової дисципліни у суспільних відносинах, підкреслимо, що у контексті виконуваних у суспільстві завдань, військова дисципліна розглядається: а) як елемент управління у військових формуваннях (військового менеджменту); б) як запорука забезпечення боєздатності війська; в) як ціль і водночас результат виховної роботи з особовим складом. Крім зазначеного, військова дисципліна розглядається також як компетентісна складова військового лідерства – цілеспрямованого впливу військовика, військового лідера у повсякденній діяльності та у неупорядкованих ситуаціях на особовий склад шляхом підтримання довіри і поваги, надання мети, спрямування на її досягнення, забезпечення дисципліни і мотивації до виконання завдань за призначенням та вдосконалення ЗСУ як суспільного інституту. Зазначене підтверджується програмними вимогами запровадженої у ЗСУ Доктрини розвитку військового лідерства [22]. Відповідно до п. 4.5 Доктрини, «дисципліна військового лідера проявляється на особистому рівні в здатності контролювати власну поведінку та діяти відповідно до законодавства України, статутів і цінностей ЗСУ. На організаційному рівні дисципліна вимагає забезпечення суворого дотримання наказів командирів та злагожденості військової організаційної структури під час виконання завдань за призначенням. Військовий лідер забезпечує чітке формулювання наказу, якісну комунікацію, контроль за його виконанням та відповідний результат, різносторонній погляд на проблемні питання; ініціативу підлеглому для покращення його вмотивованості; проявляє толерантність» [22].

Аналіз праць із військової педагогіки [23; 24] свідчить, що змістовий та діяльнісний аспект військової дисципліни зазвичай аналізується шляхом розкриття її функцій, основними з яких, відповідно до загальної концепції дисципліни, є: а) організаційно-адміністративна; б) забезпечувальна; в) відновлювальна; г) виховна; г) каральна; д) методична; е) контрольна; є) інформаційна. Так, організаційно-адміністративна функція військової дисципліни полягає у реалізації методів і прийомів управління, здатних забезпечити найвищу ефективність ЗСУ як військового формування, на яке покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Зміст забезпечувальної функції полягає у тому, що тільки при організаційному та практичному забезпеченні належного стану військової дисципліни будуть достатніми і ефективними зусилля у напрямі покращення стану виконання визначених для ЗСУ завдань. Відновлювальна функція військової дисципліни реалізується через інститут дисциплінарної відповідальності, покликаний повернути об'єкту (яким є суспільний порядок) необхідний стан. Виховна функція військової дисципліни реалізується у процесі педагогічного і виховного впливу на конкретних військовослужбовців, корекції їх поведінки, формування свідомого відповідального ставлення до виконання покладених на них обов'язків. Каральна функція дисципліни в ЗСУ полягає у застосуванні до порушників дисципліни дисциплінарних стягнень. Методична функція об'єктивується через реалізацію

ефективних прийомів і методів забезпечення дисципліни у підрозділах ЗСУ, вивчення та розповсюдження передового досвіду з цих питань. Контрольна функція військової дисципліни в ЗСУ полягає у процесах спостереження за поведінкою суб'єкта військової дисципліни та отримання об'єктивної та достовірної інформації про її стан; виявлення причин і умов, що сприяють порушенням військової дисципліни; вжиття заходів з попередження та припинення порушень дисципліни. Інформаційна функція військової дисципліни полягає у інформуванні кожного військовослужбовця ЗСУ про зміст дисциплінарних вимог та відповідальність за їх недотримання, реальний стан військової дисципліни у підрозділах ЗСУ, значення зазначеного інституту для ЗСУ як військового формування, на яке покладається виконання завдань щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Висновки. Таким чином, у статті:

1. Доведено, що під дисципліною найчастіше розуміють ustalений порядок дій індивідів, модель їх поведінки, яка відповідає нормам права, моралі, вимогам тієї чи іншої організації; або обов'язкове дотримання встановленого порядку, правил усіма членами будь-якого колективу. Виділено сутнісні ознаки поняття «дисципліна». Установлено, що диференційною ознакою для виділення видів дисципліни є сфера суспільного життя та відповідний тип діяльності, у межах яких суб'єкти реалізують визначену спеціальними нормами поведінку. Доведено, що виділення військової дисципліни у окремий вид обумовлюється специфікою сфери її застосування та особливостями адміністративно-правового статусу її носіїв.

2. Обґрунтовано, що військова дисципліна – це урегульований на законодавчому рівні специфічний порядок взаємовідносин між спеціальними суб'єктами – військовослужбовцями ЗСУ та прирівняними до них категоріями осіб, зайнятими на службі мілітаризованого характеру, що має відповідну мету, стандарти, принципи, способи, методи забезпечення та слугує обов'язковою умовою бойового злагодження військових підрозділів, частин, з'єднань та органів управління ними під час ведення бойових дій, виконання інших завдань, а також способом підтримання їх бойової готовності.

3. Установлено, що нормативне закріплення визначення поняття військової дисципліни має місце у Розділі I «Загальні положення» Дисциплінарного статуту ЗСУ, інших нормативно-правових актах, які запропоновано об'єднати у межах поняття нормативної основи забезпечення військової дисципліни у ЗСУ.

4. Розроблено алгоритм розкриття сутності поняття військової дисципліни, який полягає у: 1) з'ясуванні особливостей нормативного закріплення поняття військової дисципліни; 2) установленні параметрів взаємозв'язку військової дисципліни із іншими близькими значенням поняттями і категоріями; 3) визначенні її функціональної ролі у суспільних відносинах. Реалізуючи зазначений алгоритм, обґрунтовано, що чинна нормативна база у цілому виконує функцію регулювання дисциплінарних правовідносин у військових формуваннях, проте, деякі її положення, з огляду на воєнний час та підвищені вимоги до мобілізаційних, оперативних і тактичних спроможностей ЗСУ, потребують удосконалення. Визнано доцільним установлення кримінальної відповідальності за окремі види дисциплінарних проступків.

5. Установлено, що найбільш тісні функціональні зв'язки військова дисципліна має із такими правовими категоріями, як «нормативний порядок», «законність» і «правопорядок» («військовий правопорядок»). Досліджено спільну природу військової дисципліни та військового правопорядку. Доведено, що військова дисципліна є передумовою, а також результатом військового правопорядку і законності у діяльності військового формування.

6. Доведено, що функціональну роль військової дисципліни у суспільних відносинах слід розглядати у контексті тих завдань, які ЗСУ виконують у суспільстві. Обґрунтовано, що з функціональної точки зору військова дисципліна є: а) елементом управління у військових формуваннях; б) запорукою забезпечення боєздатності війська; в) метою і результатом виховної роботи з особовим складом. Запропоновано розглядати військову дисципліну як складову військового лідерства. Визначено та розкрито функції військової дисципліни: а) організаційно-адміністративну; б) забезпечувальну; в) відновлювальну; г) виховну; г) каральну; д) методично-педагогічну; е) контрольну; є) інформаційну.

Список використаних джерел:

1. Тюрін С.С. Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців Збройних сил України : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.С. Тюрін ; Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 19 с.
2. Вернигора В.В. Адміністративно-правове забезпечення службової дисципліни та законності у військових формуваннях України під час особливого періоду : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.В. Вернигора; Державн. вищ. навч. заклад «Київський економічний університет імені Вадима Гетьмана». К.: 2018. 21 с.
3. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис докт. юрид. наук: 12.00.07; Харків, Нац. юрид. академ. України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 412 с.
4. Військова дисципліна у Збройних Силах України [Петков С.В., Соболев Є.Ю., Копотун І.М. та ін.]. Київ, вид-во «Центр навчальної літератури». 2022 р. 412 с.
5. Гавришук О. М. Військова дисципліна як правова категорія. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2016. № 31. С. 279-287. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2016_31_24. (дата звернення: 20.07.2022)
6. Гавришук О. М. Історія становлення та розвитку законодавства про військову дисципліну: від княжих часів до кінця 19 століття. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2016. № 32. С. 125-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2016_32_14. (дата звернення: 20.07.2022).
7. Гавришук О.М. Поняття та види забезпечення військової дисципліни в Збройних Силах України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип.1-1. С. 100-104.
8. Пасіка С.П., Опанасенко О.О., Скиба О.С. Деякі питання правового регулювання накладення дисциплінарних стягнень на військовослужбовців Збройних Сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Вип. 50. Том 2. С. 50-53.
9. Коломієць В.М. Організаційно-правові засади формування режиму законності і правопорядку у Збройних Силах України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 240-242.
10. Гавриленко Д.А. Правовое государство и дисциплина / под ред. В.И. Шабайлова . Минск: Наука и техника, 1991. 148 с.
11. Серета Г.П. Проблеми теорії держави і права: навчальний посібник у визначеннях та схемах/ Г.П. Серета, С.Г. Стеценко. К.: КНТ, 2008.183 с.
12. Гарасимів О.І. Дисциплінарна відповідальність працівників органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. № 2. С. 138-145.
13. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: [підручн.]. Х.: Консум, 2001. 656 с.
14. Словник іншомовних слів: Інформаційний ресурс. URL:<https://www.jnsn.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qr> (Дата звернення: 20. 07. 2022).
15. Військова адміністрація (право військової сфери у визначеннях та схемах): навч. посібник/ О.В. Кривенко, І.І. Качан. К.: 2008. 182 с.
16. Про Дисциплінарний статут Збройних сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 551-XI (із змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 22-23, ст. 197.
17. Про Збройні Сили України: Закон України 06 грудня 1991 року № 1934-XII (зі змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 9, ст. 108.
18. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 550-XIV (зі змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 22-23, ст. 196.
19. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07 березня 2002 року № 3099-III (зі змінами і доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 32, ст. 225.

20. Богуцький П.П. Військове право України: джерела, структура та розвиток: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 188 с.

21. Адміністративне право України: підручник/ Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с

22. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: <https://dovidnykmpz.info/zagalni/doktryna-rozvytku-viys-kovoho-liderstva-u-zbroynykh-sylakh-ukrainy-2020/> (дата звертання : 15.7.2027 р.).

23. Ягупов В.В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовці строкової служби Збройних Сил України: автореф. дис. на здобут. наук. ступ. д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Ін-т педагогіки і псих. проф. освіти академії пед. наук України. К.: 2002. 40 с.

24. Синявська О.Ю. Функції службової дисципліни в органах внутрішніх справ. *Вісник Університету внутрішніх справ* (Харків). 2000. Вип.12. Ч. 2. С. 107-112.

